

Logopeden

Nummer 3/2022

Tema Stämning

4

FRÅGOR TILL
EN FORSKARE

UTBLICK

Projekt för att utveckla
logopedin i Ghana

FORSKNING

Per Alm sammanfattar
stamningsforskningsläget

FACKLIGT

Rapporter från ESLA och
Almedalen

MÖTET

Att vara logoped som stammar

- Möt Arvid Lundkvist

Ges ut av
Logopedförbundet

I panelen får vi bland annat en inblick i varför tre olika logopeder har valt att jobba med stamning.

17

FOTO: LOGOPEDFÖRBUNDET

I vår utblick möter vi Liisi Raud Westberg som leder ett utvecklingsprogram i Ghana.

7

FOTO: SANNA WOLFF

INNEHÅLL

- 5. Aktuellt - Logodagar 2022
- 7. Utblick - Ghana
- 10. Forskning - Nya avhandlingar
- 14. Mötet - Arvid Lundkvist
- 17. Panelen - Stamning
- 18. Forskning - Stanningsforskning
- 23. 4 frågor - Per Alm
- 24. Fackligt - Nya specialister
- 26. Fackligt - Rapporter från ESLA

Logopedförbundets styrelse rapporterar från ESLA i Salzburg.

26

FOTO: JULIA ANDERSSON

REDAKTÖRERNA

logopeden@logopedforbundet.se

Hoppas att du har haft en skön sommar och att de rutiner som kommer med hösten är välkomna. I detta temanummer om stamning möter vi bland annat en logoped som själv stammar och får också en sammanfattning av aktuell forskning. Tipsa gärna oss i redaktionen om ni har förslag på ämnen, personer eller projekt vi borde skriva om.

FOTO: PRIVAT

SIGNE TONÉR

FOTO: PRIVAT

STINA LINDKVIST

Logopeden

LOGOPEDFÖRBUNDET

Box 1419
111 84 Stockholm
08-442 44 60
www.logopedforbundet.se

ANSVARIG UTGIVARE:

Kerstin Wiström
Tel. 076-030 49 76
kerstin.wistrom@logopedforbundet.se

TRYCK:

Linderöths tryckeri

REDIGERING OCH LAYOUT:

Stina Lindkvist

REDAKTÖRER:

Signe Tonér och Stina Lindkvist
logopeden@logopedforbundet.se

VETENSKAPLIG REDAKTÖR:

Joakim Körner Gustafsson
logopedenva@logopedforbundet.se

Redaktionen förbehåller sig rätten att
språkligt ändra och förkorta bidrag.

UTGIVNINGSPLAN 2022:

Nr	Manusstopp	I brevlådan
4	10 november	2 december

Prenumerationspris:	250:-/år
Utanför Sverige:	300:-/år

ANNONSPRISER: (inkl moms)

Plats-, kurs- och produktannonser	Pris
Storlek	
1/1-sida	10 800:-
1/2-sida	7 300:-
1/4-sida	5 100:-

WEBBANNONSER:

Logopeden.se	
440 x 1212 pixlar	3250:-
3 veckor för produktannonser, platsannonser till sista ansökningsdag	

ANNONSER SÄNDES TILL:

logopeden@logopedforbundet.se

FACKLIGT ENGAGEMANG

Hösten är här med sin höga, friska luft och färgsprakande lövskogar, och arbetet i Logopedförbundet är i full gång. Tiden går fort och det är redan dags att börja lyfta blicken mot förbundsmötet i vår. Förbundsmötet är vårt högsta beslutande organ och där beslutas de yttre ramarna för styrelsen. Vill du påverka hur förbundet arbetar under nästa mandatperiod? Överväg i så fall att skicka in en motion till nästa förbundsmöte. Är du nyfiken på att sitta i styrelsen? Kontakta i så fall Patrik Kullebjörk i valberedningen så kan han berätta mer om vad det innebär (patrik.kullebjork@skane.se).

Våra lokalföreningar spelar en allt större roll i vårt arbete att påverka regionala och kommunala politiker i frågor kring exempelvis logopeder inom äldreomsorg och skola. Detta är helt tack vare de logopeder som har valt att engagera sig lokalt. Med ett ökat stöd centralt och inspiration från varandra har de fått luft under vingarna och nu satsar många av dem stort. De senaste i en lång rad av aktiviteter är Logopedförbundet Jönköping och Logopedförbundet Västerbotten som du båda kan läsa mer om på sidan 27.

Finns det en lokalförening där du bor? Om ja, vet du vad de pysslar med? Många tror att det är väldigt belastande att

engagera sig fackligt, och att man måste veta allt om fackligt arbete för att våga visa sitt ansikte i sammanhanget. Inget av det är sant, och ju fler som engagerar sig desto lättare och roligare blir det. Är du frustrerad och vill att saker ska vara annorlunda? Engagera dig! Det ger resultat. Det finns ett jävlaranamma i den här kåren och just nu lyser det starkt i våra lokalföreningar!

Finns det ingen lokalförening hos dig? Då betyder det att det saknas en lokal logopedisk röst som kan föra din och dina kollegors talan, och tro mig, det spelar

roll. Vi försöker på nationell nivå att täcka upp när det går, men utan lokal förankring blir det ytligt och mindre effektivt, och vi saknar helt möjlighet att bevaka lokala frågor. Det är inte så svårt att starta upp en förening som du kanske tror, hör av dig till mig så kan jag berätta hur det går till!

FOTO: MARIA OLSSON

Kerstin Wiström

Ordförande i
Logopedförbundets styrelse
kerstin.wistrom@logopedforbundet.se

Almedalsveckan

FOTO: PIXABAY

Logopedförbundets ordförande Kerstin Wiström och vice ordförande Kajsa Söderhielm deltog på årets Almedalsvecka.

Almedalsveckan är en fantastisk mötesplats och ett tillfälle för ett stort spektrum av organisationer, förbund och företag att lyfta sina frågor. Vi fokuserade på att träffa så många relevanta aktörer som möjligt under veckan, bland annat flera patientor-

ganisationer, andra yrkesförbund, politiker, viktiga namn inom Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och privata vårdgivare. Nu har förbundet många intressanta samarbeten planerade inför hösten, och kontakter för vidare samtal framöver.

Logopedförbundet är en del av Saco hälso- och sjukvård, som under Almedalsveckan arrangerade sitt sedvanliga frukostmingel, och dess-

utom bjöd in relevanta politiker för ett panelsamtal på temat Hur behåller vi och vårdar hälso- och sjukvårdens medarbetare?

Omställningen till en god och nära vård fokuserades under veckan, framför allt på hur primärvården ska organiseras och finansieras för att bli ett verkligt nav i svensk hälso- och sjukvård. Digitalisering inom vården fortsätter att vara något av ett buzzword, men man kan ana en frustration inom branschen över att vi inte har kommit längre. Dessutom är digital tillgänglighet något som behöver diskuteras mer.

Vad gällde skola så var det många som tryckte på behovet av ökad likvärdighet och tillgänglighet, vilket var något av en positiv överraskning.

Jag måste såklart nämna det fruktansvärda mordet på Ing-Marie Wieselgren. Visby är litet och vi var nära där det hände. Ofattbart. Våra tankar går till hennes familj och till hennes kollegor på SKR.

KERSTIN WISTRÖM

.....
Detta är en kort sammanfattning, en längre text finns att läsa på logopeden.se

RIKTLINJER

Stamningsriktlinjer revideras

De kliniska riktlinjerna för logopediska riktlinjer vid stamning publicerades 2015 och de är nu föremål för revidering. Syftet med riktlinjerna är att sammanfatta och värdera den evidens som för tillfället finns på området och utgöra en rekommendation angående lämpliga tillvägagångssätt för utredning och intervention vid stamning. Sedan hösten 2021 pågår arbetet med att uppdatera kliniska riktlinjer för stamning med målsättning att slutföras under 2024. I gruppen ingår Tove Edmar Lagerberg (Med dr, universitetslektor i logopedi) Göteborgs universitet, Lovisa Femrell (specialistlogoped stamning) och Sara Edén (leg. logoped) båda vid Specialistmottagning för stamning och skenande tal, Danderyds sjukhus, samt Anki Wennerström (leg. logoped) Logopedmottagningen, Rehab öst, Norrköping. Knuten till arbetsgruppen finns även en referensgrupp bestående av forskare och kliniker inom området.

ARBETSGRUPPEN

Snart är det dags för årets största event för logopedstudenter av logopedstudenter. I år äger logopedstudentdagarna rum den 14-15 oktober i Linköping. En hel helg med mingel och föreläsningar som sedan avslutas med sittning i Linköpings anda. Under helgen kommer även årsmötet att äga rum, där en ny styrelse röstas in.

Anmälan är öppen från 1 september. Håll er uppdaterade om information och anmälan via studentsektionens sociala medier.

LITTERATUR

Ny logopedibok

Om ungefär ett år, alltså hösten 2023, beräknas den nya logopediboken komma ut. Volymen, som ersätter det tidigare praktverket från 2007 kommer att täcka in alla logopediska arbetsområden, skrivs

av en lång rad svenska forskare och doktorander och har logopedstudenter i hela Norden som primär målgrupp. Bokens huvudredaktör är professor Lena Hartelius och redaktör för bokens olika delar är Maria Levlin, Kerstin Johansson, Ellika Schalling och Maria Södersten.

DEBATT

Ge rätt stöd till personer med språkstörning

Ett debattinlägg på Altinget.se undertecknat Logopedförbundet, Afasiförbundet/Talknuten samt Unga med språkstörning påtalade bristen på likvärdighet när det gäller insatser för personer med språkstörning/DLD och uppmanar Socialstyrelsen att ta fram nationella riktlinjer. Läs mer på logopeden.se.

MEDBORGARFÖRSLAG

Logopeder i elevhälsan

Kristin Rabenius som är logoped på Gävle sjukhus har skickat in ett medborgarförslag till Gävle kommun. Hon anser nämligen att kommunen borde anställa logopeder i elevhälsan.

– På logopedmottagningen i Gävle får vi dagligen remisser från skolan där de har använt de resurser som de har och ändå inte vet hur de ska gå vidare och hjälpa dessa elever, säger Rabenius i ett radioinslag på P4 Gävleborg..

KLINIK

Specialisttjänster på Danderyds sjukhus

Logopedkliniken, Danderyds sjukhus har nyligen inrättat fem specialisttjänster om vardera 25 %. Inom ramen för specialisttjänsten kommer specialistlogopederna bland annat att jobba med att bevaka forskning och knyta ihop forskning och praktik, driva utvecklingsarbete och kvalitetssäkring samt ansvara för vårdriktlinjer.

**I begynnelsen
var ordet, står det.
Men för vissa är
vägen till det
skrivna ordet lång.**

Logos är en samling tester som hjälper dig att kartlägga lässvårigheter och diagnostisera dyslexi hos elever från årskurs två upp till vuxen ålder. Du får även hjälp att skraddarsy pedagogiska åtgärder.

Logos är onlinebaserat och kan köras på PC, Mac och Chromebook. Över 5 000 certifierade specialpedagoger, speciallärare, logoped, pedagoger och psykologer i Skandinavien använder Logos. Logometrica tillhandahåller support vid behov.

Du hittar mer information, teckna en prenumeration och beställa en onlinebaserad certifieringskurs på logometrica.se

Logometrica
- ord för alle

Tusentals barn i Ghana får logopedisk vård via Operation Smile

Minst 8 700 barn i Ghana ska få hjälp att utveckla sitt tal och sitt språk i ett projekt som nu genomförs av Operation Smile. Specialistlogoped Liisi Raud Westberg är engagerad i projektet. I våras reste hon till Ghana för sjösätta ett nytt utbildningsprogram.

TEXT 1: SUSANNE ISBERG, OPERATION SMILE **TEXT 2:** SUSANNE ISBERG OCH SIGNE TONÉR

Republiken Ghana i Västafrika har över 31 miljoner invånare men bara 24 logopeder. Det innebär att de hundratusentals barn i landet som lever med olika former av tal- och språkstörningar sällan får de insatser de behöver. Nu satsar man på att stötta lokala logopeder och logopedstudenter, att utveckla mobila team och att engagera lokala hälsoarbetare för ett bättre omhändertagande av barn med olika typer av funktionsnedsättningar, inte bara läpp-, käk- och gomspalt.

Mobila team

Eftersom barn som lever med en obehandlad gomspalt har mycket svårt att göra sig förstådda göms de, precis

FOTO: SANNA WOLFF

Operation Smile och lokala hälsoarbetare kommer att hålla kurser för hela byar där alla barnfamiljer välkomnas.

som barn med vissa andra diagnoser, inte sällan undan. Detta leder till att många av dem saknar ett fungerande tal. När Operation Smile nu genomför projektet Speech on Wheels – Breaking Barriers to Care skapas en framtid också för dessa barn, samtidigt som man långsiktigt bygger en bättre logopedisk vård i landet.

Stötta logopedin i Ghana

För att nå en högre kvalitet på den logopediska vården i Ghana, utöka tillgången till vård och minska stigma kring kommunikationsnedsättningar ska inhemska logopeder och logopedstudenter få stöd i sin utbildning, bland annat genom gästprofessorer, workshops och mentorskap. Dessutom kommer minst fyra allmänkirurger att få specialisträning i LKG-kirurgi. Man kommer att etablera regionala logopedkliniker och även mobila kliniker med tillgång till flera olika relevanta professioner för att nå barn bosatta i landets mest avlägsna delar. En regional klinik invigdes nyligen och flera är under upprustning.

Stötta omgivningen

Lokala hälsoarbetare och Operation Smiles ideellt engagerade kommer att hålla kurser för hela byar där familjer med barn välkomnas, både de med

och de utan funktionsnedsättningar. Projektet, som i ett första steg ska hjälpa minst 8 700 barn, kan genomföras tack vare ett extra bidrag på 14,9 miljoner från Svenska Postkodlotteriet, öronmärkt för ändamålet.

Liisi Raud Westberg bidrar till vidareutveckling av logopedin i Ghana

De senaste åren har Ghanas logopeder, hälsovårdsmyndigheter tillsammans med University of Ghana och Operation Smile arbetat med att vidareutveckla logopedin i landet.

– För bara några år sedan fanns endast fyra logopeder i hela landet. De hade utbildat sig utomlands eftersom det tidigare inte fanns logopedutbildning i Ghana, berättar Liisi.

Men sedan 2016 finns det möjlighet att utbilda sig till logoped i Ghana genom att gå ett masterprogram. Som grundprofession kan man exempelvis vara sjuksköterska eller lärare. Den tredje

kullen har just påbörjat sin sista termin och till jul kommer det annat finnas 38 logopeder i Ghana.

Kunskapsspridning och handledning

Liisi Raud Westberg har varit med och utformat ett utbildningsprogram för att höja kompetensen hos Ghanas logopeder och för att möjliggöra fortsatt arbete med att stötta anhöriga till barn med tal- och språksvårigheter. Programmet, som har arbetsnamnet Train the Trainers – Language Enrichment Workshops, går ut på att utbilda de lokala logopederna i hur man kan undervisa och handleda vuxna personer om tal- och språkstиму-

lans. Målgruppen är både hälsovårdsarbetare ute i regionerna och anhöriga till barn med tal- och språksvårigheter.

– Programmet har jag utformat tillsammans med ett par logopedkollegor från São Paulo och Johannesburg. Alla är vi medlemmar i Operation Smiles Speech Council, där många logopeder från olika delar av världen arbetar övergripande med bland annat bedömnings- och undervisningsmaterial för Operation Smiles räkning, berättar Liisi, som i maj reste till Ghanas huvudstad Accra för att implementera det nya utbildningsprogrammet på plats tillsammans med 13 av landets totalt 24 logopeder i ett tredagarseminarium.

Lokala förutsättningar

Under dagarna varvades teoretiskt innehåll med praktiska övningar utifrån deltagarnas egna fallbeskrivningar och analyser av filmade patientmöten.

– Ute på landsbygden i Ghana har barn sällan tillgång till köpta leksaker. Därför ägnade vi en del av tiden åt att tillverka eget lek- och terapimaterial av återvunnet material som plastflaskor, kartonger, burkar, kapsyler, tyg och snören. Uppfinningsrikdomen hade inga gränser och deltagarnas kopplingar och teoretiska analyser av hur föremålen skulle användas i språkstimulerande syfte var både adekvata och mycket roliga! berättar Liisi.

Nu pågår arbete med ett helt bildbaserat material, detta eftersom läs- och skrivkunnigheten på landsbygden generellt är låg. Materialet ska erbjuda exempel på hur vårdnadshavare kan språkstimulera sina barn.

– I utformning av bilder har vi verkligen behövt tänka till så att materialet ska bli kulturellt adekvat och så pass tydligt i sig självt så att det går att förstå även utan textbaserad information, säger Liisi.

Långsiktighet

Liisi är övertygad om att satsningen på sikt kommer att medföra stora förbättringar för många individer med tal- och språkstörningar och tror även att arbetssättet i sig har en framtid i flera resurssvaga länder.

– Operation Smile har delvis ändrat sitt arbetssätt, från ett fokus på korta, medicinska uppdrag till mer långsiktiga och hållbara lösningar i form av bland annat den här typen av utbildningsprogram och mentorskap av lokala specialister, förklarar Liisi.

Liisi Raud Westberg kommer att fortsätta som mentor för de logopeder som deltog i seminariet och arbetar vidare med att färdigställa arbetet med bildmaterialet för språkstimulans. Hon kommer också att undervisa om läpp-, käk- och gomspalt på Ghanas logopedutbildning framöver. ■

FOTO: MALIN HOELSTAD

Liisi Raud Westberg har tillsammans med logopedkollegor från Sydafrika och Brasilien utformat ett utbildningsprogram för att höja kompetensen hos Ghanas logopeder.

Ny avhandling: Karin Myrberg

När personer får svårigheter med att prata och minnas vid afasi eller demens är det en svår utmaning. I våras disputerade logoped Karin Myrberg vid Linköpings universitet med avhandlingen *Interaction and language assessment in aphasia and dementia – a comparative perspective*.

Språk och kognition samvarierar

Det övergripande syftet med Karin Myrbergs avhandling var att undersöka och jämföra språk och kommunikation hos personer med afasi och personer med demens, både med hjälp av språktest (A-ning), ett kognitivt screeningstest (Mini Mental State Examination) och genom videofilmade samtal med logopeder.

Vid demens förekommer ofta svårigheter med språk och kommunikation som liknar symtomen vid afasi. Kognitiva svårigheter i samband med afasi är något som fått mer uppmärksamhet på senare år men trots beröringspunkterna mellan afasi och demens har det saknats studier som jämför språk och kommunikation vid afasi respektive demens. Ökad kunskap om språk och kommunikation vid demens är dessutom viktigt eftersom logopeder i dagsläget är betydligt mer sällsynt förekommande när det gäller omhändertagande av personer med demens jämfört med logopedinsatser vid afasi.

Myrbergs studier visade bland annat att de språktest som ofta används av logopeder inte ger en heltäckande bild av hur det fungerar för personen att kommunicera i vardagen, vilket är det som ofta upplevs som det viktigaste. Det visade sig också att både deltagarna med afasi och deltagarna med demens hade likartade resultat på det kognitiva testet, även när det gällde underkatego-

Karin Myrberg disputerade under våren med sin avhandling på ämnet språk och kommunikation vid afasi och demens.

FOTO: REGION GÄVLEBORG

rin "språk", vars uppgifter alltså inte verkade mäta språkförmågan mer än testets övriga delar.

– Test som försöker mäta språk respektive kognitiva förmågor tar inte alltid hänsyn till att det är svårt att separera dessa förmågor. Inom logopedisk praktik är det nödvändigt att betrakta språk och kognition som samvarierande förmågor, förklarar Karin Myrberg.

Olika bemötande från logopeder

Analysen av de videofilmade samtalen visade att kommunikationen hos personer med afasi och personer med demens vid första anblick kan likna varandra, men det finns tydliga skillnader, bland annat i form av att personerna med afasi hade kommunikationssvårigheter som nästan uteslutande berodde på språkliga faktorer medan det hos personerna med demens fanns både språkliga och kognitiva orsaker till problemen. Dessutom fanns

det skillnader vad gäller hur logopederna bemötte de olika patientgrupperna.

Resultaten är ett viktigt bidrag till en pågående diskussion om språk och kognitiva förmågor vid afasi och demens och kan på sikt leda till förändrade perspektiv inom hälso- och sjukvården. Vid bedömning och behandling av de språkliga svårigheterna bör mindre fokus läggas på vilken diagnos eller grundsjukdom personen har. Det är också av vikt att logopeder och annan sjukvårdspersonal inte drar för långtgående slutsatser av hur patienten klarar att utföra olika uppgifter i ett språktest. Rekommendationen är att framför allt försöka utvärdera kommunikationen i vanliga samtal. Insatser från hälso- och sjukvården bör sedan inriktas på att underlätta och träna på vardaglig kommunikation.

Nya spännande projekt

Karin Myrberg kommer att fortsätta med forskning även efter disputationen.

– Jag kommer att fortsätta med samtalsforskning inriktad på digitala vårdmöten för personer med kommunikativa funktionsnedsättningar och för äldre personer i digitalt utanförskap tillsammans med mina tidigare handledare Christina Samuelsson och Lars-Christer Hydén. Vi håller även på

"Inom logopedisk praktik är det nödvändigt att betrakta språk och kognition som samvarierande förmågor."

att avsluta ett verksamhetsnära forskningsprojekt på logopedenheten i Region Gävleborg, nämligen "Läs på recept", som handlar om en föräldraledd läsintervention för förskole-

barn med tal- och språksvårigheter.

Vi har också startat upp ett forskningssamarbete inom vårdlogistik, ett område ganska väsensskilt från logopedin. Fokus här ligger på produktions- och kapacitetsbalansering i vården. Det sistnämnda är ett

arbete som jag gör inom min ordinarie tjänst som verksamhetsutvecklare för hälso- och sjukvården i regionen, berättar Karin.

Forskarutbildning öppnar dörrar

För den som är intresserad av forskarutbildning rekommenderar Karin att först noggrant undersöka olika möjligheter till finansiering och att etablera kontakt med kompetenta handledare.

– Det finns bara fördelar med att fortsätta att lära. Det vetenskapliga förhållningssättet har man nytt av på flera plan. Inte minst leder forskarutbildningen till personlig utveckling och öppnar dörrar för spännande möjligheter, menar Karin Myrberg.

SIGNE TONÉR

Myrberg, K. (2022). *Interaction and Language Assessment in Aphasia and Dementia: A Comparative Perspective* (PhD dissertation, Linköping University Electronic Press).

AVHANDLING

Våldsförebyggande interventioner till barn med funktionsnedsättning

Tidigare i år disputerade även logoped Amanda Nyberg vid University of Pretoria, Sydafrika. Amanda har tidigare varit projektledare på DART i Göteborg för projektet Bildsamt – bilder som stöd i samtal om våld och hennes avhandling School-based abuse prevention for children with communicative and/

or cognitive disabilities: Guidelines for implementation bygger vidare på samma tema. Syftet med avhandlingsarbetet var att utforma riktlinjer för att anpassa våldsförebyggande interventioner som riktar sig till barn med kommunikativa och/eller kognitiva funktionsnedsättningar.

Nyberg, A. (2022). *School-based Abuse Prevention for Children with Communicative and/or Cognitive Disabilities: Guidelines for Implementation*. Doct. Diss. Univ of Pretoria, South Africa, and University of Gothenburg, DART, Sahlgrenska University Hospital.n.

Länkar till avhandlingar

Direktlänk till avhandlingar från 2021-2022 finns på Logopedförbundets hemsida. Har vi missat någon avhandling? Maila logopeden@logopedforbundet.se

GLÖM INTE LOGOPED-FÖRBUNDETS YOUTUBE-KANAL MED INFORMATIONSFILMER

Ny avhandling: Susanne Rex

Susanne Rex disputerade i juni vid Karolinska Institutet med sin avhandling om bedömningsmetoder för barn med talstörning av misstänkt talmotorisk karaktär.

Svårt med differentialdiagnostik

Taldyspraxi hos barn är en motorisk talstörning med avvikelse i förmågan att planera och programmera de rörelser som sker när vi talar, trots att talmuskulaturen fungerar som den ska. Motoriska svårigheter vid talproduktion kan förekomma i olika grad, men också med olika symptom och vissa symptom överlappar de man finner hos barn med talstörning av lingvistisk grund.

– Till följd av överlappande symptom är det ofta svårt att differentialdiagnostisera taldyspraxi från andra talstörningar och vi behöver göra många testuppgifter för att få fram de symptom som leder oss till diagnosen, förklarar Susanne Rex.

Avhandlingens övergripande syfte var att bidra till mer kunskap om bedömningsmetoder för talmotorisk förmåga genom att undersöka prestationen hos typiskt utvecklade barn samt barn med talstörning på ett flertal testuppgifter inklusive ett nytt svenskt test för talmotorisk bedömning (DYMTA).

Fyra delstudier

I de två första delstudierna studerades prestationen på uppgifter inriktade mot talmotorisk förmåga hos barn mellan 3 och 9 år med typisk tal- och språkutveckling samt med talstörning. Uppgifterna prövades för validitet och reliabilitet vad gäller att differentialdiagnostisera mellan barn med taldyspraxi och annan talstörning. I den tredje studien undersöktes talsymptom som karaktäriserar talet vid taldyspraxi i två olika talmaterial för vart och ett av barnen, där det ena inkluderar en så kallad dynamisk testmetodik med stöd och ledtrådar för att nå bästa prestation. I den fjärde studien vidgades fokus från tal- och språkförmåga

FOTO: STEFAN BENGTSSON

Susanne Rex avhandling har bland annat bidragit till att standardisera och validera ett nytt svenskt test som kan användas vid misstanke om talmotoriska svårigheter - DYMTA.

till att också undersöka samförekommande funktionella svårigheter, såsom avvikande sensorik och motorik, utifrån ett föräldraperspektiv.

Jämförelsedata från barn med typisk utveckling

– Det visade sig att barn med typisk tal- och språkutveckling har en relativt väl utvecklad talmotorik redan vid tre års ålder. Utfallsmått på flera variabler och deltest nådde så gott som takeffekt

från fem års ålder, berättar Susanne. Det fanns dock några variabler, exempelvis ordbetoning och precist uttal av flerstaviga ord, som visade en mer successiv utveckling upp i tidig skolålder.

Resultat från samma variabler i Rex studie av barn med talsvårigheter, visade acceptabla till utmärkta reliabilitets- och validitetsmått på de parametrar som undersöktes, med undantag för delmättet prosodi.

Fördelar med samlad och dynamisk bedömning

– Vi kunde också påvisa att en samlad bedömning, där flera utfallsmått kombineras, ger bättre validitet än enskilda mått. Det ligger också i linje med en nyligen publicerad översiktsstudie och bekräftar att det diagnostiska resonemanget bör baseras på en kombination av bedömningsuppgifter, förklarar Susanne.

Det visade sig också att dynamisk bedömning ger fördelar vid utredning av talsvårigheter, eftersom metoden bidrar till att upptäcka och beskriva kärnsvårigheten vid taldyspraxi i form av symtom som indikerar att det är planering och/eller automatisering av talrörelsesekvenser som är svårt.

Samförekommande svårigheter

– Hälften av deltagarna med taldyspraxi hade samförekommande subtila svårigheter med exempelvis grov- och finmotorik eller sensorik, vilket är viktigt att ta hänsyn till, både vid fortsatt bedömning och i planering av behandlingsupplägg, säger Susanne Rex.

Klinisk relevans

– En tydlig klinisk koppling är att avhandlingsprojektet har bidragit till att standardisera och validera ett nytt svenskt test som kan användas i bedömningsprocessen vid misstanke om talmotoriska svårigheter. Ett liknande test har tidigare saknats på svenska, säger Susanne, som också avslöjar att utbildning i DYMTA kommer att ske under hösten.

"Hälften av deltagarna med taldyspraxi hade samförekommande subtila svårigheter med exempelvis grov- och finmotorik eller sensorik"

Susanne Rex hoppas kunna fortsätta med forskningsarbete i samarbete med andra forskande kollegor inom området

– Bland annat skulle jag vilja göra en uppföljningsstudie av de 45 barn med talstörning som deltog i avhandlingsprojektet för att se hur de utvecklats akademiskt och socialt. Jag skulle till exempel vilja undersöka sambandet mellan svårighetsgrad och typ av talstörning och förekomst av eventuella läs- och skrivsvårigheter, berättar Susanne.

SIGNE TONÉR

Rex, S. (2022). *Assessment and differential diagnosis in childhood apraxia of speech*. Diss. Stockholm: Karolinska Institutet, 2022.

ANNONS

Habiliteringen i Dalarna söker

Logoped

Vi behöver nu förstärkning i våra tvärprofessionella team av fler logopeder på flera orter i Dalarna. Som logoped har du alltid nära till ditt team och dina kompetenta kollegor för stöttning och kunskapsutveckling. Vi har regelbundna yrkesträffar och du erbjuds kontinuerlig kompetensutveckling.

Vill du ha ett omväxlande och meningsfullt arbete där du har goda möjligheter att påverka din arbetsdag så tveka inte att söka!

Läs mer och ansök på
regiondalarna.se/ledigajobb
senast 2022-10-15

Arvid stammar

En stor tillgång

i arbetet med stamningspatienter

Arvid är stamningslogoped men också en person som stammar. Han hamnade på logopedutbildningen mer eller mindre av en slump och ser de egna erfarenheterna som en stor tillgång i patientarbetet.

TEXT: SIGNE TONÉR BILD: LINN GUSTAVSSON, WILLIAM PRYTZ

— Jag stammar själv och har haft problem med stamning, men har aldrig gått i logopedbehandling. I sista stund sökte jag till logopedprogrammet när jag kände att jag behövde skaffa mig en utbildning, utan att egentligen veta så mycket om vad yrket innebär, berättar Arvid.

Arvids erfarenhet är att många logopeder vill jobba med stamning men att det sällan utannonseras renodlade stamningslogopedtjänster.

– Stamning var något av det mest intressanta under utbildningen eftersom jag kunde relatera till mina egna erfarenheter, men det var först när jag fick möjlighet att starta egen verksamhet tillsammans med några andra kollegor som det blev möjligt att fokusera helt på stamning, säger Arvid.

Digital stamningslogopedi

Arvids arbetsplats, Stockholms Stamningscenter, drivs inom ramen för Vårdval logopedi i Region

"För många patienter kan möjligheten till digitala möten göra det möjligt att träffa logoped över huvudtaget."

Stockholm men Arvid bor sedan ett par år tillbaka i Skåne. Redan innan covid-19-pandemin hade han börjat undersöka möjligheterna att erbjuda videobesök enligt regelverket och hans arbetsplats var bland de första i Stockholm att erbjuda behandling på distans. I nuläget jobbar Arvid uteslutande med digitala besök, framför allt med vuxna men också med barn från ungefär 10-11 års ålder.

– Jag har fått släppa behandling av yngre barn med Lidcombe och Palin Parent-Child Interaction Therapy (PCI) eftersom det inte funkar lika bra med digitala besök för yngre barn, men jag tycker nog att vuxna patienter är mest intressant så det passar mig rätt så bra, berättar Arvid.

Patienter hör av sig från hela landet för att få stamningsbehandling. Av olika anledningar går det inte alltid att få till behandling på hemmaplan och möjligheterna till behandling på distans välkomnas av många.

– Den stora fördelen med digitala besök är

förstås tillgängligheten. För många patienter kan möjligheten till digitala möten göra det möjligt att träffa logoped överhuvudtaget. Ofta behövs det kontinuerlig och långvarig behandling och då blir tillgängligheten avgörande. Det kan finnas mycket motstånd även om man i grunden vill jobba med sin stamning och även i de fallen är tillgänglighetsaspekten jätteviktig, menar Arvid, som tror att han kommer att fortsätta med digital stamningslogopedi även framöver.

Att vara logoped som stammar

– Min egen stamning har inte varit så frekvent eller kampfylld men jag har haft tydliga undvikandemönster i samband med till exempel muntliga redovisningar i skolan, telefonsamtal och att säga vissa ord. Jag har inte upplevt mobbning eller utanförskap och jag har aldrig låtit stamningen styra mitt liv i någon stor utsträckning men det var ändå ett tydligt problem. Dock tror jag aldrig att jag tänkte på att kontakta en logoped, berättar Arvid, som tror att det kan vara på samma sätt för många personer som stammar: det är inte alla som ens vet att man kan få hjälp av en logoped.

En del funderingar kring den egna stamningen uppkom under logopedutbildningen men det var en försvinnande liten del jämfört med insikter från arbetet med patienter.

Det bästa för en person som stammar är att jobba som stamningslogoped, det är min slutsats, säger Arvid med ett skratt.

Arvid beskriver sin egen relation till sin stamning:

– I min personliga stamningsresa gick jag från att stamma omedvetet, till att förstå att jag stammade, till att jag trodde att jag inte stammade längre och sen, i och med arbetet med stamning, inse att jag fortfarande är en person som stammar. Jag har brottats en del med frågan: kan jag säga att jag stammar när jag är så pass opåverkad? Jag har landat i att det är viktigt att jag kallar min stamning för just stamning. Annars blir stamning synonymt med ångest, skam, undvikanden och kamp istället för ett sätt att prata på, förklarar Arvid.

Enligt Arvids erfarenhet är det en stor tillgång att själv vara en person som stammar när man arbetar som stamningslogoped.

– Jag kan verkligen ärligt säga till mina patienter att jag vet hur det känns och upplever att jag kan känna andras stamning så väldigt tydligt. Jag hoppas också att min öppna stamning kan väcka

frågan: är det verkligen själva stamningen som är problemet? berättar Arvid.

Öka kunskap om stamning

Fortfarande är kunskapen om stamning relativt låg hos allmänheten.

– Konceptet stamning skulle behöva vara lite mer "top of mind" hos allmänheten, snarare än som nu, "in the catacombs of mind". Jag tror att många som möter en person som stammar blir förvirrade och vet inte hur de ska bete sig. Då kanske

Arvid arbetar idag enbart med digitala besök och träffar patienter från hela landet från 10 års ålder och uppåt.

FOTO: LINN GUSTAVSSON

FOTO: WILLIAM PRYTZ

Arvid föreläser inom Projekt Prata som synliggör stamning och vill förmedla att det går att leva fullt ut med sin stamning.

man börjar fylla i ord eller göra något annat olämpligt. Det man behöver göra är ju bara att lyssna och ta det lugnt. Det är så otroligt enkelt egentligen, säger Arvid.

Arvid är engagerad i Projekt Prata, som arbetar för att synliggöra stamning, motverka stigma och lära nästa generation att man kan ta plats även om man stammar.

– Det handlar om att leva med sin stamning och att kunna delta fullt ut i livet. Jag har sett många ungdomar där jag och föräldrarna har pushat för att åka på stamningslägret i Härnösand. En vecka på läger kan ha gett mer än ett års behandling i

termer av att nå acceptans för sin stamning och att dessutom hitta en tillhörighet, berättar Arvid.

Råd till logopedkollegor

Arvid menar att det kan bli motsägelsefullt när logopeder jobbar med acceptans av stamningen men samtidigt lär ut strategier för att inte stamma.

– Jag tycker att det kan vara kontraproduktivt att räkna stammade stavelser till exempel. En av de viktigaste variablerna är relationen till stamningen, att det är okej att stamma. Så mycket av problematiken kommer från undvikande och det är lätt att vi ger blandade budskap när vi strävar efter talflyt, säger Arvid

Vi diskuterar de ibland ganska subtila skillnaderna mellan att sänka taltempot för att undvika att stamma eller att göra samma sak för att, med Arvids metaforer, inte frontalkrocka eller hamna i slagsmål med stamningen. Jag noterar också under vårt timplånga samtal att Arvid inte benämner stamningsgrad med ord som kraftig eller omfattande. Han väljer istället benämningen ”avancerad stamning”. Men samtidigt som man ska acceptera sin stamning och hitta ett sätt att prata med sin stamning så kan det i realiteten vara väldigt mångfacetterat och komplext.

– Jag jobbar ju jättemycket med acceptans men jag vill inte att någon ska behöva känna skam, ångest, undvikanden eller ha ett tal som är fyllt av kamp. Det är sekundär problematik som vi definitivt vill bli av med, det vill jag vara tydlig med, poängterar Arvid.

Ett sista PS kommer från Arvid i vår mailkonversation med praktikaliteter kring vår intervju (som även den, passande nog, genomfördes digitalt):

”Var inte rädd för att låta samtalet vara behandlingen. Samtalet kan hjälpa patienten till insikter som gör det möjligt att ta nästa steg.” ■

Arvid Lundkvist

LOGOPEDEXAMEN: Umeå 2011

GÖR: Stamningslogoped på Stockholms Stamningscenter

BÄSTA MED JOBBET: Att vara sin egen chef och att jobba helt och hållet med stamning

Stamningslogopedi

Logopeden har tagit tempen på tre logopeder i olika delar av landet som har den gemensamma nämnaren att de arbetar med patienter med stamning.

1. Hur kommer det sig att du arbetar med stamning?
2. Samarbetar du med någon annan yrkeskategori kring personer som stammar?
3. Vilka evidensbaserade behandlingsmetoder finns tillgängliga på din arbetsplats?

FOTO: PRIVAT

SOFIA MARKLUND

Logopedmottagningen Piteå,
Region Norrbotten

1. Jag blev intresserad av stamning under utbildningen och har fått jobba deltid med stamning både på min första och på min nuvarande tjänst. Den starka psykologiska kopplingen är väldigt intressant, om än utmanande emellanåt. Det känns också värdefullt att stärka personen som stammar, exempelvis vad hen redan gör som fungerar när det gäller att hantera stamningen.
2. Främst samarbetar jag med personal i förskola/skola men också med kollegor på habiliteringen, där jag har en del av min tjänst. Ibland kan det bli aktuellt med vidareremittering till primärvården eller psykiatri.
3. Jag har behörighet inom PCI* och har gått ytterligare onlinekurser via Michael Palin Centre under pandemin. Jag har även kunskaper inom kognitiv beteendeterapi och Solution Focused Brief Therapy. Vi som arbetar med stamning i Norrbotten har nu även gått ACT**-introduktionen via Palin Centre, vilket känns som ett område där jag skulle vilja förkovra mig mer.

*PCI: Palin Parent-Child Interaction Therapy

**ACT: Acceptance and Commitment Therapy

FOTO: DAN TILERT

KARIN DAHLIN

Logopedmottagningen
Västerås, Region Västmanland

1. Jag fick en spännande tjänst i Västerås efter min examen 1999, med inriktning på stamning, röst och barn. Stamningen fick mer och mer av min tid och jag har haft förmånen att kunna fördjupa mig. Det är roligt och stimulerande med den stora variationen av människor man möter, i alla åldrar, i alla livets skeden.
2. Det har hänt att jag samarbetat med vår duktiga foniatr för fiberskopi vid atypisk stamning. Man skulle önska att man hade en stamningsinsatt, duktig psykolog att koppla in ibland, eller en intresserad neurolog att ta upp komplicerade fall med. När det gäller forskningsfrågor diskuterar jag gärna med Per Alm, logopedprogrammet i Uppsala.
3. Vi är två stamningslogopeder i regionen och båda har kompetens inom PCI, Lidcombe och Restart DCM***. Frågan om evidensbaserade metoder är viktig, men också lite knepig. Jag tycker att det finns behov att diskutera hur man ska se på det här med evidens, för att få en nyanserad bedömning av stödet för olika arbetssätt och undvika alltför fyrkantiga slutsatser.

***Restart DCM: Bygger på Demands and Capacities Model

FOTO: JOHAN ADELGREN

SARA EDÉN

Logopedkliniken, Danderyds
sjukhus, Region Stockholm

1. Stamning är ett brett ämne, som jag haft förmånen att arbeta med sedan 2008. Mötet med patienter i alla åldrar, det terapeutiska samtalet, komplexiteten i diagnosen och variationen i arbetet är det som håller mig fast.
2. På Specialistmottagning för stamning och skenande tal på Danderyds sjukhus har vi möjlighet att samarbeta med läkare på neurologkliniken om behov skulle uppstå.
3. Vi arbetar utifrån tillgänglig evidens och lägger stor vikt vid att hålla oss uppdaterade på den forskning som görs om effekt av behandling inom vårt fält. Våra logopeder har utbildning i bland annat Lidcombeprogrammet, Palin-PCI och Restart-DCM, som alla tre är evidensbaserade metoder. Behandling utformas utifrån en rad olika komponenter för att möta individens behov. Vi erbjuder både individuell behandling och intensivbehandling i grupp både för skolbarn och vuxna.

Forskning om att förstå Stamning

Stamning är kanske den mest allmänt kända talstörningen. Genom århundradena har oräkneliga teorier om stamning lagts fram, mer eller mindre fantasifulla. Fortfarande är mycket om stamning oklart och okänt, men forskningen har kunnat ringa in frågeställningarna allt mer, så att stamning idag inte längre bör beskrivas som ett mysterium.

TEXT: PER ALM,

*Inst. för folkhälso- och vårdvetenskap, Logopedprogrammet,
Uppsala universitet, per.alm@neuro.uu.se*

Vad orsakar stamning? Det finns ännu inte någon enighet i stamningsvärlden. Ett synsätt med stor spridning är att beskriva stamning som "multifaktoriellt", dvs att stamning orsakas av en kombination av faktorer som tillsammans gör att ett barn börjar stamma. Ofta brukar man då nämna exempelvis fysiologi, stress, temperament, och språklig förmåga. Men forskningen idag går snarare mot att grundorsakerna till stamning främst är ett antal mer specifika biologiska faktorer, och att det sedan finns en mängd olika faktorer som kan påverka stamningen i en viss situation, sådant som logopeder kan arbeta med. Tillgängliga data pekar på att ett visst temperament inte är en orsaksfaktor till stamning, men att det finns en viss samförekomst mellan stamning och adhd (Alm, 2014).

Neurodiversitet, accept, medicinskt

Under senare år har ett nygammalt synsätt fått genomslag inom delar av stamningsrörelsen med personer som stammar, främst i USA men också

i Europa och Sverige, och också bland en del stamningsterapeuter. Det kommer från neurodiversitetsrörelsen, där man argumenterar för att tillstånd som autism och adhd (och stamning) bör ses som variationer inom den neurologiska mångfalden snarare än som avvikelser. Här kontrasterar man *the medical model* mot *the social and relational model*, och talar om *stuttering pride* (Constantino, 2018). Det här är en intressant och viktig diskussion, som vi nog får anledning att återkomma till. För oss i Skandinavien känns mycket igen från acceptfilosofin (Danielsson, 1973), som dominerade under 1970- och 80-talen. Av relevans för denna fråga är dock att aktuell forskning i allt högre grad indikerar att grundorsakerna till stamning typiskt är av medicinsk art. I tre nyligen publicerade teori- och översiktsartiklar, som beskrivs nedan, har jag analyserat olika medicinska aspekter kopplade till stamning (Alm, 2020; Alm, 2021a; Alm, 2021b).

"...tillstånd som autism och adhd (och stamning) bör ses som variationer inom den neurologiska mångfalden snarare än som avvikelser"

Stamning och streptokocker

Den första artikeln i serien (Alm, 2020) är en

analys av det möjliga sambandet mellan stamning och infektion av Grupp A streptokocker (GAS), som förekommer exempelvis vid halsfluss. GAS är relativt vanliga hos barn, och ger vanligen inga komplikationer. Dock är det känt att de i vissa fall kan trigga en autoimmun reaktion där immunsystemet angriper molekyler i den egna kroppen. Den klassiska autoimmuna sjukdomen orsakad av streptokocker är reumatisk feber, som var en relativt vanlig och fruktad sjukdom innan penicillin blev tillgängligt i mitten på 1940-talet. Reumatisk feber kan angripa hjärtat och leda till dödsfall, men också ge neurologiska symptom, som Sydenhams korea. Under senare år har forskare upptäckt att vissa neuropsykiatriska symptom hos barn också kan vara en följd av autoimmun reaktion mot streptokocker, så kallad PANDAS: *Pediatric Autoimmune Neuropsychiatric Disorders Associated with Streptococcal Infections*. Typiska symptom är att ett barn på kort tid utvecklar bland annat tvångstendenser (ofta med 'bacillskräck'), nedsatt ätande, överdriven ängslighet och tics. Liknande symptombild kan i vissa fall uppstå också efter andra infektioner, och benämns då PANS. Dessa tillstånd är ännu relativt okända inom vården, och också omdiskuterade. Jag anser dock att det idag finns överväldigande stöd för att PANS/PANDAS är reella diagnoser som är viktiga för logopeder att känna till. Fördjupande information finns via den amerikanska hälsomyndigheten National Institutes of Health och via den svenska anhörigföreningen Sane. Behandlingsriktlinjer finns i artiklar av Cooperstock (2017) och Frankovich (2017).

Analys av historiska samband mellan stamning och streptokocker (Alm, 2020) visade en överraskande stark koppling, särskilt fram till 1950-talet. Tillgängliga data pekar på att streptokockinfektion kan ha varit den dominerade orsaken till stamning innan penicillin blev tillgängligt. Slutsatsen bygger främst på tre argument: (1) En stor studie av den medicinska historiken hos barn som stammade under 1930-talet i Chicago, som jämfört med kontrollgrupp visade onormalt hög förekomst av streptokockrelaterade sjukdomar före stamningsdebuten. (2) Det finns en känd biologisk mekanism: att infektion av GAS kan leda till autoimmunt angrepp på basala ganglierna. (3) Att förekomsten av stamning i amerikanska skolor minskade drastiskt under första halvan av 1900-talet, särskilt

efter introduktionen av penicillin 1943. Minskningen följde i princip exakt minskningen av reumatisk feber, med en extremt hög korrelation: $r = 0,95$, $p = 6,0 \cdot 10^{-12}$.

Det finns några moderna fallrapporter (t.ex. Maguire et al., 2010), vilka indikerar att utvecklingen av stamning i dessa fall skulle kunna avbrytas om infektionen diagnostiseras och behandlas

Enligt stamningsforskare Per Alm finns det ännu ingen enighet i stamningsvärlden om vad som orsakar stamning.

FOTO: LOGOPEDFÖRBUNDET

tidigt. Den nuvarande förekomsten av stamning orsakad av GAS är inte känd. Det är säkerligen en minoritet av barnen som börjar stamma, men preliminära kliniska rapporter från Sverige under senaste året tyder på att det ändå kanske kan vara relativt vanligt förekommande. Dessvärre finns inget enkelt sätt att identifiera dessa barn, utan det handlar om en kombination av indikationer, exempelvis:

- Stamning som börjar senare än vad som är typiskt (till exempel 4-12 års ålder)
- Relativt plötslig stamningsdebut (ibland inom en dag)
- Att barnet förändrats också på andra sätt, med drag av PANDAS, som tvångssyndrom, ät- och sömnproblem, ängslighet, uppmärksamhetsproblem, hyperaktivitet, omotiverade rörelser
- Att stamningen och andra problem blir värre vid infektioner
- Om barnet har bekräftad infektion av GAS i halsen. (Snabbtest finns att köpa på apotek. Dock med osäkerhet: positiva svar är relativt vanliga, och ger inte någon säker koppling till stamningen, liksom negativa svar inte utesluter att infektion finns. GAS-infektion i hals kan vara utan tydliga lokala symptom.)
- Höga nivåer av antikroppar mot streptokocker i blodet (DNas B, streptolysin O)
- Att stamningen och andra symptom förbättras vid ev. antibiotikabehandling, eller vid behandling med inflammationshämmande medel, som kortison eller ibuprofen/naproxen

"I artikeln föreslås att det är just dopaminsystemets egenskaper som är grunden till den situationsvariation man ofta ser vid stamning..."

En positiv aspekt är att det förefaller vara så att den autoimmuna reaktionen vid dessa fall av stamning främst påverkar signalmolekyler, vilka kontinuerligt återbildas, snarare än att reaktionen leder till vävnadsskada. Men det finns ännu väldigt lite data, mer forskning behövs.

Är stamning kopplat till nedsatt energiförsörjning till nervceller?

I den andra artikeln i serien föreslås hypotesen att

stamning skulle kunna vara relaterad till nedsatt energiförsörjning till nervceller. Detta baseras på en rad olika typer av data, från hjärnavbildning, EEG, blodanalyser, och genetik. Det är möjligt att tal skiljer sig från andra aktiviteter genom att kräva kontinuerlig snabb signalering från vissa nervceller, exempelvis dopaminceller involverade i initiering av talrörelser. Dessa dopaminceller anses vara de mest energikrävande i hjärnan. Jag går inte in i detalj på studierna här, utan hänvisar intresserade till artikeln. Om hypotesen stämmer kan den potentiellt öppna för nya behandlingsvägar.

Dopaminsystem och automatisering av talrörelser

Den tredje artikeln är en översiktsartikel om funktion och anatomi hos dopaminsystemet i allmänhet, med särskilt fokus på dopaminsystemets roll för inlärning och utförande av automatiserade motoriska sekvenser. Normalt tal består till stor del just av sådana automatiserade rörelsesekvenser, för artikulation och fonation av fonem, stavelser och

frekventa ord och uttryck. Tal och stamning diskuteras kort i detta perspektiv. I artikeln föreslås att det är just dopaminsystemets egenskaper som är grunden till den situationsvariation man ofta ser vid stamning: att stamning ofta påverkas av känsloläget, vem man talar med och så vidare. Detta behöver inte innebära att dopaminsystemet är avvikande hos de stammar, eftersom det är normalt att dopaminsignaleringen varierar mycket beroende på situation och omständigheter. Om det talmotoriska systemet är instabilt, som vid stamning, så är det tänkbart att också normala variationer i dopaminsystemet kan ge en växling mellan flytande tal och stamning. Återigen behövs mer forskning för att klarlägga mekanismerna.

Fortsatt forskning

Forskningen om stamning internationellt är inne i en aktiv fas, som kommer att ge mer kunskap inom de närmaste åren. De tre teoriartiklarna är tänkta att fungera som plattform för fortsatta studier. Ytterligare en aspekt gäller vad som händer i hals och mun vid stamning. Närmare studier indikerar att den traditionella uppdelningen i repetitioner, förlängningar och blockeringar inte säger särskilt mycket om vad som faktiskt händer talmotoriskt. I Uppsala har vi arbetat med pilotstudier

och metodutveckling. Jag hoppas få möjlighet till vidare studier inom området, och att det ska kunna leda till kliniska tillämpningar för logopedin. ■

Referenser

Alm, P. A. (2004). Stuttering and the basal ganglia circuits: A critical review of possible relations. *Journal of Communication Disorders*, 37(4), 325–369.

Alm, P. A. (2014). Stuttering in relation to anxiety, temperament, and personality: Review and analysis with focus on causality. *Journal of Fluency Disorders*, 40, 5–21.

Alm, P. A. (2020). Streptococcal Infection as a Major Historical Cause of Stuttering: Data, Mechanisms, and Current Importance. *Frontiers in Human Neuroscience*, 14.

Alm, P. A. (2021a). Stuttering: A Disorder of Energy Supply to Neurons? *Frontiers in Human Neuroscience*, 15, 662204.

Alm, P. A. (2021b). The Dopamine System and Automatization of Movement Sequences: A Review With Relevance for Speech and Stuttering. *Frontiers in Human Neuroscience*, 15, 661880.

Constantino, C. D. (2018). What Can Stutterers Learn from

the Neurodiversity Movement? *Seminars in Speech & Language*, 39(4), 382–396. CINAHL.

Cooperstock, M. S. et al. for the PANS/PANDAS Consortium. (2017). Clinical Management of Pediatric Acute-Onset Neuropsychiatric Syndrome: Part III—Treatment and Prevention of Infections. *Journal of Child and Adolescent Psychopharmacology*, 27(7), 594–606.

Danielsson, H. (1973). Möten med stamning och stamningsbehandling, *Plus*, nr 3.

Frankovich, J. et al. for the PANS/PANDAS Consortium. (2017). Clinical Management of Pediatric Acute-Onset Neuropsychiatric Syndrome: Part II—Use of Immunomodulatory Therapies. *Journal of Child and Adolescent Psychopharmacology*, 27(7), 574–593.

Maguire, G. A., Viele, S. N., Agarwal, S., Handler, E., & Franklin, D. (2010). Stuttering onset associated with streptococcal infection: A case suggesting stuttering as PANDAS. *Annals of Clinical Psychiatry : Official Journal of the American Academy of Clinical Psychiatrists*, 22(4), 283–284.

ANNONS

HJÄLP OSS NÅ FLER!

UMS finns för att unga med språkstörning ska få:

- Träffa andra med liknande erfarenheter
- Vara med på roliga aktiviteter
- Göra sina röster hörda i samhällsdebatten

För unga 13-30 år. Gratis att bli medlem och att delta i aktiviteter.

"För mig är det viktigt med vänner och en aktiv fritid. Det får jag med UMS"

- Wilma

"Jag gillar att kunna påverka och driva viktiga frågor för oss"

- Albert

Unga Med
Språkstörning

HEMSIDA ungamedsprakstorning.se

FACEBOOK Unga med språkstörning

INSTAGRAM Unga med språkstörning

**ALLMÄNNA
ARVSFONDEN**

Delta på ett av våra utbildningstillfällen

På Tobii Dynavox arbetar vi för att hjälpa personer med kommunikations- och rörelsenedsättningar att leva rikare och mer självständiga liv, genom våra teknologiska hjälpmedel för AKK. Vi erbjuder fysiska och digitala kostnadsfria utbildningar där deltagarna får utöka sina kunskaper inom både våra hård- och mjukvaror. Vi har utbildningar utformade specifikt för logopedier och arbetsterapeuter samt utbildningar som är öppna för alla.

Skanna QR-koden för att registrera dig eller besök vår hemsida, se.tobiidynavox.com/blogs/live-training/

Kontakta oss gärna på swedensales@tobiidynavox.com

frågor till en

FORSKARE

I Per Alm är universitetslektor vid institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap, Uppsala universitet, där bland annat logopedutbildningen huserar.

TEXT: PER ALM OCH SIGNE TONÉR FOTO: PERNILLA SJÖHOLM

Per disputerade i neuropsykologi vid Lunds universitet 2005 på en avhandling om stamningens orsaker och arbetar sedan 2008 vid Uppsala universitet. Han har en bakgrund som ingenjör och en fil. kand i psykologi.

1 Hur kommer det sig att du fokuserat på just stamning?

– Som ung hade jag själv ganska svår stamning, men tyckte inte det fanns särskilt bra svar på vad stamning är. Intresset gjorde att jag gradvis skiftade bana, från maskinkonstruktion på Tetra Pak till stamningsforskning.

2 Vilka typer av undersökningsmetoder använder du för att ta reda på mer om stamning?

– För mig har ämnet varit i fokus men metoderna har växlat. Mycket har varit inriktat på fysiologiska aspekter, som elektromyografi (EMG), transkraniell magnetstimulering (TMS), elektroglottografi (EGG) och fiberskopi, men också blodanalyser och hjärnabbildning. Men en stor del har varit inriktat på att försöka ”lägga pusslet”, genom att analysera publicerade forskningsresultat. En startpunkt för

detta arbete var 2004, då jag publicerade en artikel där den möjliga betydelsen av basala ganglierna för stamning diskuterades (se mer om aktuella artiklar i texten på föregående sidor).

3 Vad är den största utmaningen i ditt arbete?

– Kanske att stamning verkar bestå av undergrupper med oklara gränser, och att man därför helst behöver studera många variabler samtidigt hos många deltagare, alltså att kombinera flera metoder, vilket i sin tur leder till utmaningar med tid och forskningsfinansiering.

4 Vad kan ditt arbete ha för betydelse för logopeder som arbetar med stamning?

– Historiskt sett har tillvägagångssätt för att arbeta med stamning berott på hur man tror stamning fungerar. Jag hoppas att arbetet kan ge en bättre förståelse för vad som faktiskt händer i hals och mun vid stamning på individnivå, för mer individanpassade insatser, men också en närmare förståelse av på hur psykologiska aspekter påverkar. På lite längre sikt tror jag stamningsbehandling ofta kommer att innebära samarbete mellan logopedi och olika medicinska specialiteter.

Tre frågor

1. Varför valde du att ansöka om specialistbevis?
2. Hur såg din väg till specialisering ut?
3. Vad innebär specialistbeviset för dig konkret, exempelvis i form av ökat ansvar eller förändrade arbetsuppgifter?

Linnea Cooke

är nybliven specialist inom huvudområde språk med inriktning språkstörning och språklig sårbarhet i skolkontext. Hon arbetar i Mjölby kommun inom Centrala barn- och elevstödet.

1 Jag har jobbat inom flera olika logopediska områden tidigare och trivts med alla, men när jag började jobba som skollogoped kände jag att jag hittat rätt på riktigt. Ganska snart kände jag då att jag ville vidareutbilda mig och specialisera mig inom området.

2 Jag började med att läsa till masterexamen genom att gå fristående kurser. Tack vare pandemin gavs i princip alla kurser på distans och jag kunde skräddarsy min examen. Det blev främst kurser inom skollogopedi, specialpedagogik och handledning. Sedan

skrev jag uppsatskursen via Uppsala universitet. Mot slutet av masterstudier-na påbörjade jag den kliniska dialogen vilket var otroligt givande och roligt! Därefter återstod att sammanställa alla meriter.

3 Främst innebär det ett fint kvitto på min kunskap och kompetens inom området. Jag har i nuläget inga förändrade arbetsuppgifter men positiv dialog förs med min arbetsgivare i frågan.

FOTO: PRIVAT

Helena Johansson

verksam vid Logopedkliniken, Danderyds sjukhus är specialist inom huvudområde sväljning med inriktning är åt- och sväljsvårigheter hos barn och vuxna.

1 Efter många år som logoped kändes det roligt med fördjupning och att få en formell bekräftelse på mina yrkeskunskaper.

2 Jag skrev min master parallellt med mitt vanliga kliniska uppdrag, så det tog några år att bli färdig.

Jag komprimerade patientarbetet och såg mastern som min kompetensutveckling under den perioden. För den kliniska dialogen så valde jag ut olika intressanta teman, tog fram underlag och diskuterade med kunniga kollegor. Jag såg också

till att dokumentera diskussioner förda vid ordinarie möten, den kliniska dialogen är lyckligtvis alltid närvarande på arbetsplatsen även om det inte alltid är så strukturerat. Poängkurser och meriter från föreläsningar och undervisning hade jag redan, ett tips är att noggrant spara alla kursintyg ni får.

3 Logopedkliniken på Danderyds sjukhus har precis inrättat fem specialisttjänster om vardera 25 % och en av dessa tillträder jag nu i september. Det känns väldigt roligt att cheferna tagit det här steget och jag ser fram emot att få sätta igång. Som en följd av min masterexamen är jag också bihandledare av två examensarbeten i logopedi nu under hösten.

FOTO: CARIN WESSTRÖM

Per Martell

som arbetar vid Logopedimottagningen Hallands sjukhus i Halmstad, är ny specialist inom området sväljning med inriktning diagnostik och intervention.

1 Jag ser specialiseringen som ett formellt bevis på den kunskap och kompetens jag uppnått inom mitt område. Jag försöker hela tiden utvecklas och vägen till specialiseringen har gett lite extra energi.

2 Jag tog min examen 2011 och har alltid haft en tanke på att gå vidare med min master, men det tog

några år att komma igång. Först när jag visste vilket område jag ville fördjupa och specialisera mig inom satte jag igång och började plocka kurser. Det har bitvis varit lite kämpigt att kombinera heltids-

FOTO: PRIVAT

Nätverksträff

Specialistlogopednätverket möts för sin första nationella nätverksträff den 9 november i samband med NKL.

jobb, småbarnsliv och studier så det känns skönt att vara i mål.

3 Än så länge inget alls. Region Halland har inga specifika specialisttjänster i dagsläget men jag ska ha en dialog med avdelnings- och verksamhetschefen i höst så får vi hoppas att det kan leda till något mer konkret i framtiden.

Ellinor Strandberg

vid Medicinsk enhet logopedi, Karolinska universitetssjukhuset, Solna, är specialist inom huvudområde språk med inriktning betende- och utvecklingsrelaterade tillstånd hos barn.

1 Specialistbevis har varit ett mål för mig länge och min arbetsgivare uppmuntrade mig att ansöka. Jag tror också att formell specialistkompetens kan bli viktigt i framtiden då det kan komma att krävas för vissa tjänster och uppdrag.

2 Det viktigaste är förstås att jag skaffat mig lång klinisk erfarenhet inom mitt specialiområde. Övriga meriter som krävs har jag samlat på mig efter

hand. Att sammanställa själva ansökan var mer omfattande än jag hade kunnat ana. En svårighet för mig var att välja specialiområde eftersom jag har jobbat i ungefär lika stor utsträckning med språk som med ät- och sväljsvårigheter.

3 I nuläget tror jag inte att det blir någon direkt skillnad. Jag ser specialistbeviset mer som en bekräftelse på min kompetens.

FOTO: PRIVAT

Vill du ansöka om att bli specialist?

Instruktionen för specialistansökan är uppdaterad. Se Logopedförbundets hemsida för mer info.

LOGOPEDFÖRBUNDETS STYRELSE PÅ

ESLA i Salzburg

New frontiers in speech and language therapy, advancing practice, research and education var temat för den europeiska logopedikongressen som gick av stapeln i Salzburg i maj.

Begreppet "Logopädie" myntades faktiskt i Österrike 1913 av Emil Fröschels och nu var det dags att återvända till våra rötter för att fylla på med aktuell forskning och inspiration. Vi har sammanfattat det fullspäckade kongressinnehållet utifrån rubrikerna i professor Pamela Enderbys bejublade presentation om logopedins utveckling de senaste tio åren.

Ökat fokus på hur olika tillstånd påverkar kommunikation och sväljning

Utöver en utveckling av forskning kring traditionella logopediska områden har intresset ökat för hur andra sjukdomar och funktionstillstånd som exempelvis demens, KOL och neuropsykiatriska diagnoser påverkar kommunikation och sväljning,

Ökad förståelse för hur nedsatt förmåga att kommunicera påverkar livet

En glädjande spaning är ett ökat forskningsfokus på hur nedsatt kommunikationsförmåga påverkar hela livssituationen. Bland inslag på konferensen kan nämnas Katarina Giordanos projekt med fokus på att öka livskvalitet hos äldre på särskilda boenden genom att skapa möjligheter att dela sin livsberättelse. Ett annat exempel är Elin Thordardottirs longitudinella uppföljningar av flerspråkiga familjer och deras delaktighet

i samhället där det blev tydligt hur viktigt ett fungerande språk är som ett verktyg för att komma in i ett nytt samhälle.

Större förståelse för vad en logoped kan göra

Ytterligare ett tema var logopedens många möjliga roller. Genom att sätta fokus på aktiviteten att kommunicera och på syftet med kommunikation vidgas bilden av logopedyrket och logopediska insatser. Inom hälso- och sjukvård betonas miljömässiga förutsättningar allt mer och vi som logopeder behöver förstå hur sammanhanget och miljön påverkar och hur vi behöver ta hänsyn till det i bedömning och insatser.

Förståelse för vår roll i teamarbete

En annan utveckling är synen på logopeden som en del i ett team snarare än en ensamspelar. Även patienten är en självklar del i teamet och ett tydligt tema på konferensen

var olika typer av samskapande forskning. Ett exempel på det var Bianca Spelters forskning där personer med afasi är med och tar fram en plattform för terapi på distans. Något som även lyftes var föräldrars och familjers roll och vikten av att samarbeta snarare än att bjuda in till ett färdigt arbets sätt, vilket togs upp av bland annat Cristina McKean och Inge Klatte.

Teknisk utveckling för bedömning och behandling

I hela Europa har pandemin resulterat i en snabb teknisk utveckling. I samtal med kollegor och under presentationerna blev det dock tydligt att förutsättningarna ser olika ut i olika länder, exempelvis vad gäller användning av smarta telefoner i alla åldersgrupper.

Sammanfattningsvis erbjöd konferensen såväl forskningsfördjupning som möten med kollegor från hela Europa – en oslagbar mix!

JULIA ANDERSSON
KAJSA SÖDERHJELM

Madeleine Holmqvist, Pamela Enderby och Julia Andersson på årets ESLA-kongress i Salzburg.

FOTO: PIXABAY

Har logopeder en roll att spela inom rättsväsendet?

Att personer som sitter fängslade kan ha många sårbarhetsfaktorer i sin bakgrund är något som har uppmärksamats både i forskning och media. Under ESLA:s kongress presenterade Arve Asbjørnsen, professor i logopedi vid Universitetet i Bergen, en undersökning av social kommunikationsförmåga hos interner i Norge. I studien inkluderades 877 deltagare som fick svara på frågorna i La Trobe Communication Questionnaire (LCQ), ett instrument som ursprungligen är framtaget för undersökning av social kommunikationsförmåga hos personer med traumatisk hjärnskada. Analysen visade en skillnad i resultat på LCQ mellan deltagare som hade självrapporterade läs- och språksvårigheter och deltagare som inte rapporterade någon språklig påverkan. Vilka delar av LCQ som fick högst utslag skilde sig också åt, exempelvis mellan gruppen med språklig påverkan och gruppen som rapporterade sig ha adhd. LCQ kan alltså vara användbart och relevant som bedömningsinstrument för den aktuella gruppen, givet att underlaget också används i

kriminalvårdande insatser.

Logopedförbundet har under det senaste året fått frågor från medlemmar om logopeders eventuella roll inom rättsväsendet. På årsmötet för Stockholms lokal förening medverkade Brottsofferjourens förbundsordförande Sven-Erik Alhem som poängterade den bristande rättssäkerhet som kan bli konsekvensen i en förhandling där kommunikationen inte anpassas till den åtalades språkliga och kommunikativa förmågor. Sven-Erik Alhem menade att logopeder kan ha en roll att spela i utbildning av olika aktörer inom rättsväsendet och uppmuntrade oss som kår att påbörja en dialog.

Patrik Ganebratt från Logopedförbundets styrelse planerar att under hösten arrangera ett digitalt möte för logopeder runt om i Sverige som är intresserade av att bedriva påverkansarbete i frågan. Intresserade kan höra av sig till patrik.ganebratt@logopedforbundet.se. Mer information kommer också i nyhetsbrev från Logopedförbundet och på hemsidan.

KAJSA SÖDERHJELM

PÅVERKANSARBETE

Logopeder behövs i äldreomsorgen

I augusti publicerade Västerbottenskuriren en insändare där lokal föreningen Logopedförbundet Västerbotten påtalar behovet av logopeder inom kommunal äldreomsorg. Läs mer på logopeden.se

PÅVERKANSARBETE

Politikermöte

I våras skickade Logopedförbundet i Jönköping en skrivelse till lokalpolitikerna om bristen på logopeder. I slutet av augusti träffade lokal föreningen ett antal av dessa politiker. Diskussionerna handlade om vilka insatser som behöver göras för att nära och jämlik logopedisk vård ska kunna levereras.

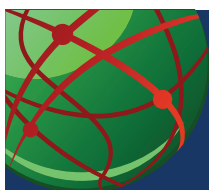

DU FÖLJER VÅR
LOGOPEDFÖRBUNDET?

GLÖM INTE ATT FÖLJA
LOGOPEDFÖRBUNDET

logopedforbundet_sverige

Låt TERA vara din röst

TERA läser upp det du skriver, för motparten, i realtid

I samtal

TERA är appen som gör att du kan ringa och bli uppringd av vem som helst via vanlig telefoni, höra mottagaren och svara med text vilket automatiskt läses upp för mottagaren av en mänsklig röst.

På plats

Förutom att läsa upp det du skriver i mobilsamtal så kan **TERA** läsa upp det du skriver för någon i samma rum. Några exempel kan vara när du talar med din läkare, receptionisten på hotellet eller kassörskan i matbutiken. Layouten ser likadan ut som i ett mobilsamtal.

Kort om TERA...

- **Talsyntes för den** som har svårt med talet, oavsett om det beror på afasi, barndomsdövhet eller annan talsvårighet. Fungerar både i mobilsamtal och på plats.
- **Talsyntesen går att** kombinera med video i mobilsamtal, om motparten har en bildtelefon.
- **Synanpassning**; går att anpassa färgen på bakgrunden, färg/storlek på text samt font och fontstorlek efter behov.

Användarcitat

”Äntligen har jag fått rösten tillbaka, även fast mitt tal inte fungerar.

- En TERA-användare

Hur förskrivs TERA?

TERA är ett hjälpmedel som förskrivs av regionerna. Remittera patienten till alternativ telefoni, habiliteringen eller motsvarande. Kontakta oss gärna om du har några frågor!

T-MEETING
Vi gör det möjligt!

Telefon: +46 (0) 40 661 41 80

sales@tmeeting.se | tmeeting.se